Frá sandskorni til heilan heim II

Skaldslig kortlegging

Malan Marnersdóttir
professari

SPEKI 2007

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

- Hesin fyrilestur fer at viðgera yrkingina ”Lítið yvir Føroya land”, sum Hans Andrias Djurhuus hevði yrkt í 1921. Yrkingin stóð í fyrsta árgangi av Varðanum og er svarar yrkingini ”Vort Land” eftir Chr. Richardt aftur.

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Afturíafturtøka

- Í fyrra fyrilestrinum nevndi eg lýsingina hjá Williami Heinesen av Føroyum sum eitt sandskorn á gólvinum í eini veitsluhøll. Men hann legði afturat, at sandskornið hýsir einum heilum heimi, sum kemur fram, tá ið hugt verður at sandskorninum gjøgnum lesiglas. Nakað tað sama sæst í menningini av land- og sjókortum.

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Afuríafturtøka 2

- Á teimum elstu kortunum kenna vit illa Føroyar aftur, tey eru óneyv eftir nútímans meting, men skilagóð á annan hátt. Kortekning er eitt kynstur, sum broyttist upp gjøgnum tíðirnar so hvørt sum náttúrfrøði og støddfrøði mentust. Tá ið landkortini gjørdust nágreinilig, tók skaldskapurin yvir, og yrkjarar fóru at lýsa og geva landinum merking.

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Fyrri og hesin

Kortlegging

- landafrøðilig
- praktisk
- politisk

Hesin

- myndburðarlig
- ideologisk

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Tjóðskaparyrkingin

- Eg oyggjar veit
- Tú alfagra land mítt
- Mítt føðiland, tú ríkt er fyri mær
- Prúða land mítt
- Føroyar mítt land, og havborgin fríða!
- Mítt vakra heim høgt móti norð
- Langt burt frá øðrum londum

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

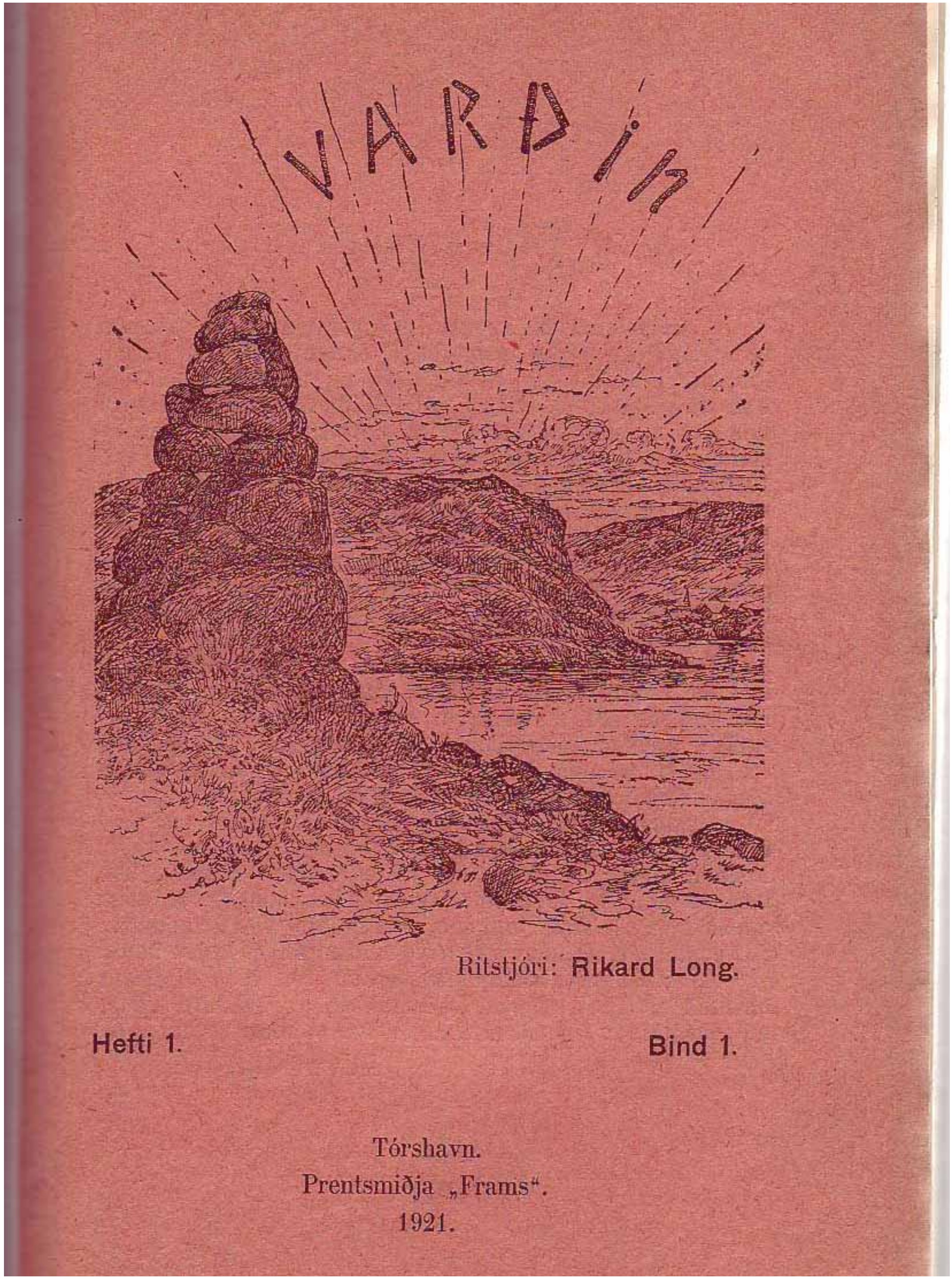

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Varðin nr. 1, 1. árg.

- J.H.O. og H. A. Djurhuus
- Sverre Patursson
- Kristian Matras
- M. A. Jacobsen
- Símun av Skarði
- Poul F. Joensen
- Mads Winther-Lützen
- Louis Zachariasen
- Regin í Hørg
- Rasmus Rasmussen
- Mikkjal D. av Ryggi
- Fetok Ifunga

- Maxim Gorkij
- Asbjørnsen & Moe
  - Rikard Long
- Heinrich Heine
  - Poul F. Joensen
- H. C. Andersen
  - Poul Olsen
- J. J. Rouseau
  - M. Joensen
- Thomas Kingo
  - K. Matras
- japansk søga
  - M. A. Jacobsen

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Evni

- tíðindi uttaneftir
- politikkur
- søguligar greinir
- jarðfrøði
- heimspeki
- mjólk & neytahald
- djóralív

- yrkingar
- søgur

Bókaummæli:

- W. Heinesen
- Selma Lagerlöf
- M.A. Jacobsen
- J. Dahl-týðing

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Hans Andrias Djurhuus 1883-1951

"Føroyar"

Lítið yvir Føroya land

1921

- 29 átta-reglu ørindi
- abbaccdd
- rættir tvíliðir

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Mynd av
Mýlingi

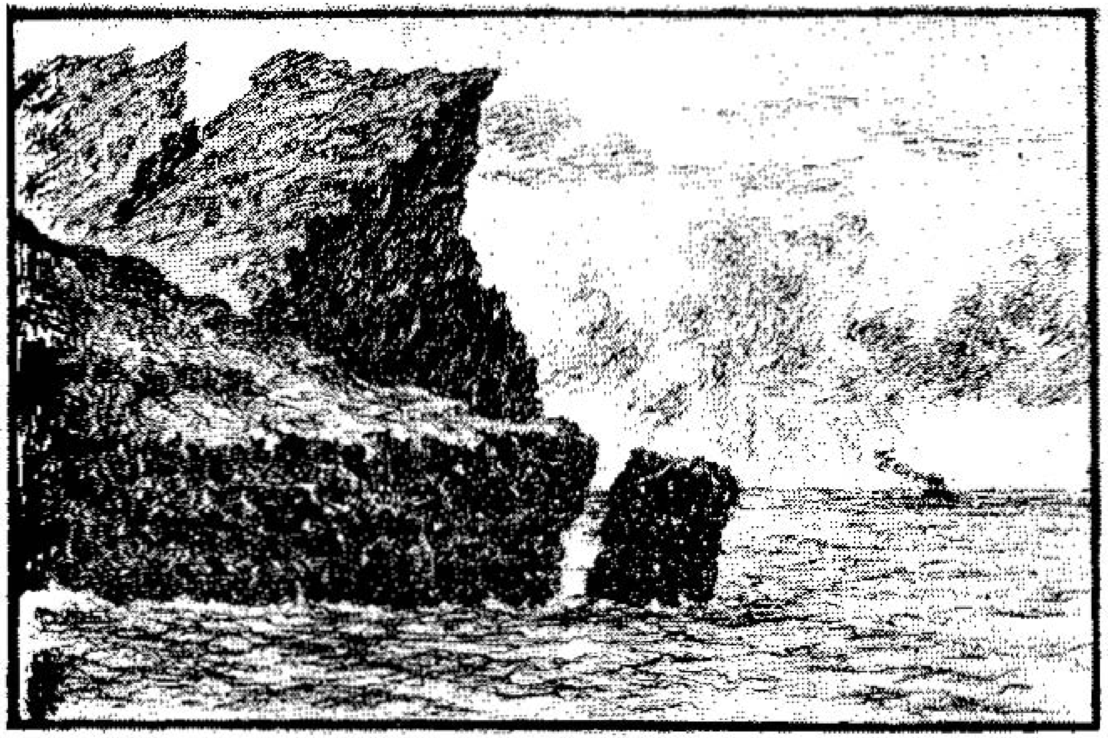

Føroyar.

Eftir Hans A. Djurhuus.

Litið yvir Føroyaland,
gloymið ikki minsta blettin!
Korki skrýðir hamarsklettin,
aldan fevnir møl og sand.
Litið land við høgum tindum,
brýnt av brotum, bart av vindum,
kint av fleyri, kyst av sól,
okkum hetta landið ól.

FRÓÐSKAPARSETUR · FØROYA ·

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

"Føroyar"

ør. 1-7: inngangur – endamál og almennan týdning

ør. 8-11: Norðoyar

ør. 12-20: Miðoyar

ør. 21-26: Suðuroyar

ør. 27-29: útgangur – samumtøka, áheitan og ynski

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Kortið hjá C. C. Rafn 1832

- Mikjinès
- Vågojdj
- Strejmoj
- Estroj
- Kadlsoj, Kunoj, Boroj, Viojdj, Svujnoj, Fugloj
- Koltir, Hestur, Nölsoj
- Sandoj
- Skúoj, Stowra Dujmin, Luitla Dujmin
- Suroj

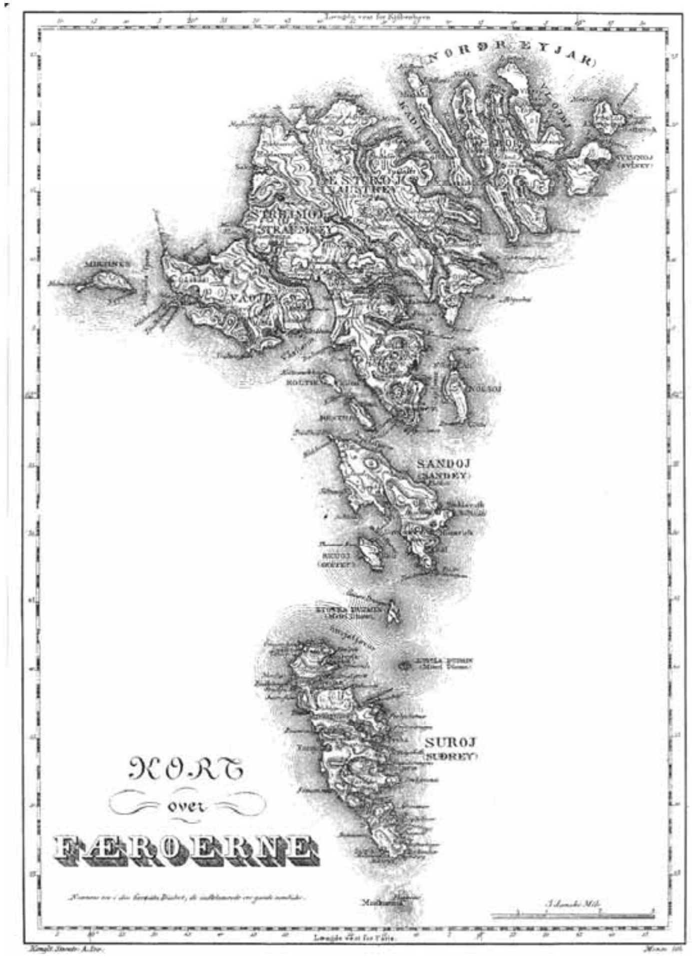

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

NORÐUR OYAR

- allar oyggjar
- søguvirði
- berligt landslag
- dalar og fjøll
- Klaksvík størst
- Viðareiði vakrast

Mynd: www.atlantic.fo

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Persónsgjørdar oyggjar

Prúðar oyggjar, bjørg við bjørg
lið um lið eitt systrafylgi,
bróta Norðurhavsins bylgju

ørindi 11

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

MIÐOYAR

- yvirlit yvir landspart
- olympos
  - Slættartindur
  - Gívrufjall
  - Malinstindur
  - Ritafjall
  - Skælingsfjall
- ríkidømi í firðum

- Mynd: MM

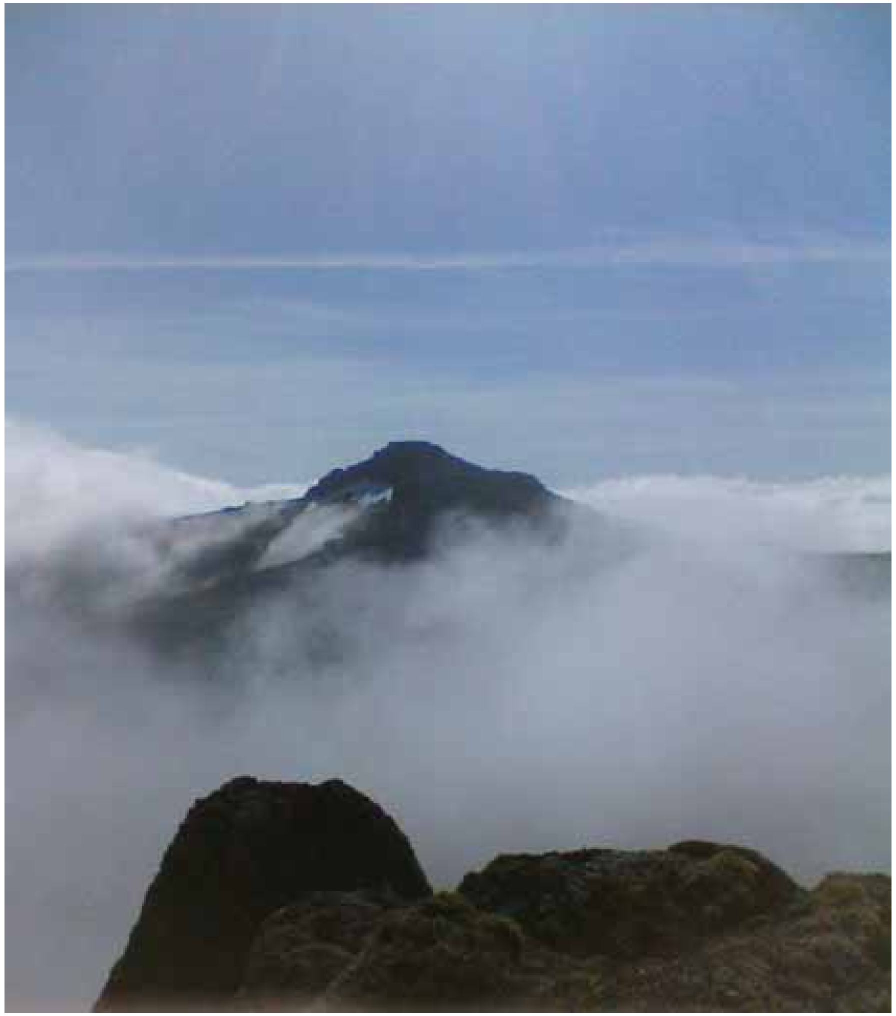

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Hestur eftir Koltri rennur
Nólsoy ryggin úr sær spennir,
kúlubøkut, long og mjá
kveitir inn á Havnarvág
ørindi 12

Mynd: MM

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Føroyingasøga

Norðragøta, søgustað'
Tróndur gamli búgv her setti,
tað han spáddi, neyvarn gretti,
Føroyasøga prógvar tað.
Mangt á munni og á máli
høvdu menn á Stevnuváli,
flokksmenn brutu bein og grúk
niðan fyri Valaknúk
ørindi 15

- Mynd: www.atlantic.fo

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Atfinningar at verðsligum myndugleikum

"Tórshavn hevur vágir tvær,“
Tinganes er millum teirra,
goym hitt størra, gloym hitt smærra,
tingstað' er og tingstað' var
Skansaborg á Skansatanga
staðið hevur ævi langa,
skuldi verja landsins grón,
hoyrdist valla tó kanón
ørindi 16

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Atfinning at kirkjuligum myndugleika

Kirkjubøur, bispabygd,
múrur bispsins veldi prógvar
kanska eitthvørt misbrot krógvar
ikki alt var bara dygd.

ørindi 17

FRÓÐSKAPARSETUR FØROYA

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Innlendskur myndugleiki

Valabygd er enn sum áður
løgmanssetrið Sandavágur
Roðað hevur sand og sjógv
mong ein grind á Miðvágs-
lógv

ørindi 17

- Mynd: www.atlantic.fo

FRÓÐSKAPARSETUR · FØROYA ·

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Metapoetiskt ørindi

Hvat er meir at røða her?
Mýlingur í skrúði gráum
lítur fram í tonkum háum,
landsins hægsta forberg er.
Frystir hart á Skála bonki,
skýli har tú finnur einki.
Fá tær vív og brúðarskonk,
kom tær ei á Skála bonk
ørindi 19

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

SUÐUROYAR

- yvirlit yvir landspartin
- bygdirnar í Sandoy
- Skúvoy serstøðu
  - *Føroyingasøga*
  - Brestir
  - Sigmundur og Tórir
  - bardagi og deyði
- Dímun
  - ørindi fyri seg

– Mynd:MM

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Kol-lind gongur dygst við strond,
Borgin mót norður stendur.
Snævalsheygur, søgurkendur
rættir Oyrnafjalli hond.
Hovsbygd, Havgríms gamla sæti,
Sunnbæ, brim og dansikæti
Trongisvág er knarrarík,
Vág er henni systurlík
ørindi 26

Mynd: MM

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Læruyrking

- boðsháttur
  - fleirtal: lítið, gloymið ikki
  - eintal: "nør um skip"
- leggur fyri og endar við boðum
- útgangsynski

  "Væl tú standi, reyst og frítt,

  kæra føðilandið mítt!"

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Songbók Føroya fólks

- 1. útg. 1913
- 9. útg. 1997
- Lítið yvir Føroyaland nr. 3

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

“Vort Land. Et geografisk Digt” 1889

- Chr. Richardt 1831-92
- tjóðarskald í 1864 við yrking um gongdina í krígnum
  - tá DK misti Suðurjylland
- "Vort Land" ynskir eftir at vinna tað mista aftur

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Vort Land.
1895-útgáva

Venner, seer paa Danmarks Kort;
seer, saa I det aldrig glemmer,
til hver Plet har faaet Stemmer,
thi det Fædreland er vort!
Maalt med Verden er det lille —
derfor ingen Plet at spilde!
Maalt med Hjertet er det stort —
dêr er Danmarks Saga gjort!

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Venner, ser paa Danmarks Kort

72 átta-regluørindi

- abbaccdd
- rættir tvíliðir, troké

1-5: inngangur

6-29: Jylland

30-33: Fyn;

34-37: Lolland-Falster

38: Møn;

39: Bornholm

46-62: Sjælland

63-67: londini í hornunum

63: Vestur indisku

64: Føroyar

65-66: Ísland

67: Grønland

68-72: útgangur

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Richardt um Føroyar

Færø-Gruppens Grinde-Kyst,
hvor de lyngomkranste Hamre,
hvor de tusind Fugle-Kamre
byde kjække Mænd til Dyst
midt i Nordhavs bløde Taager
over Sang og Saga vaager!
Dêr gaar Braadd af vilde Sjø!
Dêr gaar Dans paa gjæstfri Ø!
ørindi 64

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Rótføroyskt

Georg L. Samuelsen við Pól á Kletti:
Skáin í *Dimmalætting* 9. mars 2007.

»her var ein maður inni á gólvi við einari umyrking av einum sangi hjá danska skaldinum Chr. Richardt, »Venner se på Danmarks kort«. Henda umyrkingin er bæði í rútmu og formi so meinlík yrkingini hjá Hans Andriasi Djurhuus, »Lítið yvir Føroya land«. Men helst veit maðurin tað ikki, at Hans Andrias hevði júst hesa yrkingina sum fyrimynd, tá hann yrkti sangin, sum annars er *so rótføroyskur sum nakar, ið hann yrkti*.«

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Aftursvar

- Christian Richardt, 1889
  - 72 ørindi, eitt um Føroyar
- H. A. Djurhuus, 1921
  - 29 ørindi
  - sami yrkingaháttur
  - sama ideologi

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Millumtekstleiki

Gérard Genette

- Transpositiónir
  - hypertekstleiki: tekstur A er avleiddur av teksti B
  - heldur altíð fyri gjøldur
    - í álvara
    - spælandi
    - satiriskt

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Mimicry

- Homo Bhabha
- Postcolonial studies
  - kortlegging er aftursvar frá koloniini til miðdepilin
    - mimicry: ovuravgjørd herming eftir málburði, mentan, siðum og skikkum, hugskotum
      - endurtøka, sum heldur fyri gjøldur

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Rótføroysk yrking

- hon er ein hypertekstur avleidd av Richardt'sa "Vort Land"
  - ein álvarsom og spælandi parodi
  - bøtir tað, sum Richardt forsømir
- hon er mimicry
  - hermir dyggiliga
  - tekur upp aftur hugmyndir hjá Richardt
  - tekur yrkingarhátt hjá kolonisatorinum til sín
  - endurskapar somu nationalismu, men við øðrum miðdepli, t.e. í Føroyum
    - uttan at nevna onnur lond

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Chr. Matras "Viðoy", 1933

Sigl, oyggj fram úr mjørka, nú er tú eitt skip
og tindarnir siglutrø.
tú stevnir í veldiga heimin út
við høgum og fjallarøð

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Endurnýtsla

- søgn um flotoyggj
- *Fuglakvæðið,* Nólsoyar-Páll
- "Nú er tann stundin" Jóannes Patursson, 1888
- "Som en rejselysten flåde", Helge Rode, 1921

Víðari

- ”eind” Carl Jóhan Jensen

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Atlas, Føroya Skúlabókagrunnur

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

heilur heimur

Og fuglaringar um stavn og bógv
teir lívga upp urð og skor.
Og fólk og fæ og spógvamál
er hin dýri farmur um borð

Mynd: MM

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Geografiska og skaldsliga kortlegging Føroya

- portolan-kort frá 13. øld
- politisk - og hjálanda mál
  - frá endanum á 18. øld
  - herurin tekur yvir korttekningina
- skaldslig og ideologisk kortlegging í 19. øld
  - romantikkur
  - tjóðskaparrørsla við antikolonialum málum

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Ella

13.-19. øld: landafrøðilig kortlegging

19.-20. øld: myndburðarliga hermandi kort-legging

21. øld: kortlegging í globaliseringini

Málningur: Bergithe Johannessen, 1964

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Globalisering

- vinnan vil hava Føroyar á heimskortið
- venda aftur til sandskornið?
  - á veitslugólvinum í Hvíta húsinum

  ella

  - á stjóraskrivstovugólvunum

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Edward Fuglø, Várframsýningin 2005

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)